

VANKILASTA DESISTANSSIPOLUN KAUTTA KOTIIN

Johdanto

Koska jos mä asun jonkun ihmisen asunnossa vuokralla, niin mulle se on ihan itsestänselvyyys että jos en mä maksa vuokraa sille niin se heittää mut pihalle sieltä kämpästä. Jos mä omistan jonkun kämpän ja mä vuokraan sen jollekin niin totta kai se maksaa mulle vuokraa tai mä heitän sen pihalle. Elikkä nää on mulle tavallaan semmosia ihan itsestään selviä asioita, mut sitte taas ku kaikille ne ei oo tosiaan.

Mikä on yksilön vastuu asumishistorian aikana tehdyistä vääristä valinnoista, kuten maksamattomista vuokrista, asunnon tuhoamisesta ja naapureiden häirinnästä? Onko henkilöllä, joka tekee rikoksia ja käyttää laittomia päihteitä, oikeus odottaa, että yhteiskunta tarjoaa asunnon ja tukipalvelut? Onko oikein, että aiemmin tehdyt virheet tekevät vapautumisen jälkeisen elämän, asumisesta lähtien, todella vaikeaksi? Millä edellytyksin valintoja voi tehdä, jos ei ole kodin malleja, jos ei ole koskaan ollut kotonaan missään? Vapautuvien vankien parissa tehtävä asumissosiaalinen työ on täynnä ristiriitoja, joihin eri näkökulmista lähestyen voi löytää perustellut, mutta täysin toisistaan poikkeavat vastaukset. Eettisten ristiriitojen keskellä työskentely tekee rikosseuraamusalan työn eettisesti kuormittavaksi, mutta samanaikaisesti mielenkiintoiseksi ja ammatillista kehitystä haastavaksi.

Valinnat, valituksi tuleminen ja ulkopuolelle jääminen ovat niitä kysymyksiä, joita vankilasta vapautuvat ja heidän kanssaan työskentelevät rikosseuraamusalan ammattilaiset kohtaavat. Tässä luvussa valinnat konkretisoituvat rakenteeltaan kolmivaiheiseksi rakentuvana polkuna, joka etenee vankeuden eri vaiheiden kautta kotia kohti. Polku alkaa vankilasta, joko suljetusta tai avolaitoksesta, edeten vapautteen valmennus -palveluun, joka on osa asteittaisen vapauttamisen jatkumoa. Kolmannessa vaiheessa on päästy asukkaaksi tuetun asumisen hankkeeseen, omaan asuntoon. Vapautteen valmennus -palvelusta ja tuetusta asumisesta vastaa kolmannen sektorin järjestö. Asumista lähestytään sekä valituksi tulemisen ja ulkopuolelle jäämisen että vangin/asukkaan valintojen näkökulmasta. Näkökulmana on rikollisuudesta irrottautumisen eli desistanssin ja asumisen polkujen toisiinsa kiinnittyminen. Teksti etenee siten, että ensin esittelen

tutkimusaineiston ja käsitteet desistanssi ja asumissosiaalinen työ. Tämän jälkeen rakennan asumis- ja desistanssipolkuja, jonka varrella pysähdyspaikkoina ovat vankila, vapautteen valmennus -palvelu ja tuettu asuminen.

Tutkimusympäristö ja tutkimusaineisto

Teksti perustuu tutkimukseeni *Asumissosiaalinen työ: käsite ja sen soveltaminen vankilakontekstissa ja tuetun asumisen hankkeessa*. Tutkimukseni on lähestymistavaltaan sekä fenomenologinen, kokemusten tulkintaan kohdentuva että asumissosiaalisen työn ammattikäytäntöjen kehittämiseen suuntautuva hanke. Tutkimusympäristönä on kolmannen sektorin järjestön vastuulla oleva vapautteen valmennus -palvelu ja tuetun asumisen hanke. Kiinnostukseni kohteena on vapautuvien vankien lähtökohdista toteutuva Asunto ensin -periaatetta soveltava asumissosiaalinen työ ja sen suhde desistanssiin eli rikollisuudesta irrottautumiseen.

Tutkimukseni empiirinen aineisto on kerätty vuoden 2013 aikana, ja se koostuu vankien ja vankilasta vapautuneiden narratiivisista yksilöhaastatteluista ja niitä täydentävistä työntekijöiden ryhmä- ja yksilöhaastatteluista. Tutkimusympäristöksi valitussa vapautteen valmennus -palvelussa ja tuetun asumisen hankkeessa lähes kaikki asiakkaat olivat joko nuoria tai keski-ikäisiä miehiä, joiden vankilakertaisuus vaihteli ensikertalaisesta kaksitoista kertaa vankilaan palanneeseen. Vapautteen valmennus -palvelun asiakkaat olivat suorittamassa vankeusrangaistuksen loppuvaihetta ja he asuivat järjestön tiloissa, joko yhden hengen huoneissa tai yksinäisissä. Tuetun asumisen hankkeen asiakkailta vankeustuomio oli jo suoritettuna, ja he asuivat joko järjestön omistamissa tai yksityissektorin vuokra-asunnoissa eri puolilla kaupunkia. Olen merkinnyt aineisto-otteisiin työntekijät kirjaimella T, mikäli on tulkinnanvaraista, onko kertojana työntekijä vai asukas.

Tutkimukseen osallistui yhdeksän työntekijää ja 14 rikostaustaista henkilöä, jotka yhtä lukuun ottamatta olivat joko vankeja tai vankilasta vapautuneita miehiä. Jatkossa kutsun heitä asukkaiksi. Perustelen termin valintaa sillä, että luku keskittyy asumispolkuihin, jotka kiinnittyvät desistanssiin. Asukashaastatteluihin perustuva aineisto sijoittuu nykyhetkeen, tulevaisuuden näkymiin ja nykyistä tilannetta edeltäviin vaiheisiin asteittaisen vapauttamisen polulla. Jotkut haastateltavista kertoivat laajemmin menneisyydestään, esimerkiksi aiemmista ihmissuhteista, asunnoista ja lapsuuden perheestä. Työntekijähaastatteluissa keskityimme asiakastyön prosessien kuvaukseen ja työn sisällölliseen analyysiin joko tuetun asumisen hankkeessa tai vapautteen valmennuksessa.

Käsittekartta: desistanssi asumispulun sisään rakentuneena

Rikosseuraamusalan kuntouttavan toiminnan ensisijainen tavoite on desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen. Desistanssia kuvataan joko prosessina tai lopputilana, matkana tai päämääränä. Desistanssin voi nähdä prosessina, jonka aikana sosiaaliset ja psykologiset tekijät vaihtelevasti ja vuorovaikutuksessa toisiinsa edesauttavat tai vaikeuttavat etenemistä. Prosessin etenemiselle ovat kriittisiä ne merkitykset, joita rikollisuudesta irrottautumista yrittävä antaa elämänsä tapahtumille. (Kazemian 2010, 7–11, 70.) Tärkeää on myös merkittävien tai ainakin yhden merkittävän toisen luottamus onnistumisen mahdollisuuteen. Toivo siitä, että vankila, rikollisuus ja asunnottomuus voivat oikeasti jäädä taakse, on välttämätön ehto sille, että useamman kerran vankilaan joutunut henkilö jaksaa sitoutua pitkäjänteisesti desistanssiproessiin. (Järvinen 2007, 68–70; Le Bell & Burnett & Maruna & Bushway 2008, 131–140; Järvinen 2015, 227–232).

Desistanssikirjallisuudesta löytyy suuri määrä tekijöitä, joiden katsotaan olevan yhteydessä aktiivisesta rikosten tekemisestä luopumiseen. Yleensä nämä tekijät liittyvät jonkin henkilökohtaisesti merkityksellisen toiveen toteutumiseen. Työ, elämäkumppani tai perhe mainitaan yleisimmin asiana, jota rikoksentekijä arvostaa ja joka saa hänet arvioimaan uudelleen omaa elämäänsä ja itseään. Omien arvojen mukaiset tavoitteet vaikuttavat suuresti siihen, missä määrin desistanssia tukeviin toimintoihin sitoudutaan. (Farrall 2002, 7–11; Porporino 2010, 62–71.)

Pääsääntöisesti desistanssi ei ole lineaarisesti etenevä ura kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämää, vaan se on päinvastoin edestakaista liikettä sisältävä polku rikollisuuteen ja siitä irrottautumiseen (Healy 2010, 101). Myös pitkäaikaisasunnottomuudesta irrottautuminen voi olla monien vuosien mittainen prosessi, jonka aikana asunnottomuus ja tilapäiset asumisjaksot vaihtelevat. Kerran kariuduttuaan asuminen ei ole päässyt vakiintumaan, ja sosiaaliset ongelmat ovat kasautuneet ja syventyneet. Kokemusta omasta kodista ei ole ehkä lainkaan, jos sijoitukset ja laitospäivät ovat alkaneet jo varhaislapsuudessa (Granfelt 2004, 139–141; ks. myös Nousiainen tässä teoksessa).

Asumissosiaalisen työn tehtävänä on ennalta ehkäistä asunnottomuutta ja sen toistumista tukemalla asukkaiden toipumista psykososiaalisista vaikeuksista ja auttamalla heitä erilaisissa asumiseen liittyvissä kysymyksissä. Asumissosiaalinen työ toteutuu usein ammattilaisten ja asukkaiden välisenä yksilö-, ryhmä- tai yhteisötason vuorovaikutustyönä, mutta se voi olla myös rakenteellista

asumisen tai palvelujärjestelmän epäkohtiin kohdentuvaa moniammatillista verkostotyötä. Asumissosiaalista työtä voi luonnehtia relationaaliseksi, koska se tapahtuu suhteissa, joko suhteessa asiakkaaseen tai hänelle tavalla tai toisella merkityksellisiin toimijoihin. (Granfelt 2013, 209 ja 2014, 255.) Haastatteluaineistossa asumissosiaalinen työ sijoittuu sekä asumista että desistanssia tukevana ammatillisena toimintana vankeudesta omaan asuntoon etenevään ajalliseen ja vuorovaikutussuhteissa rakentuvaan jatkumoon.

Asuminen – se, missä ja millä tavoin itse kukin asuu – on sekä elämäntapavalinta että perustavanlaatuisesti elämäntapaan vaikuttava valinta. Sosiaalinen syrjäytyminen ja siihen liittyvä segregatio näkyvät asumisessa paitsi asunnottomuutena ja asumisen vähäisinä vaihtoehtoina myös asuinalueitten eriarvoistumisena (Clapham 2005, 171–172; Rasinkangas 2013). Suomessa ja kansainvälisesti laajaa kiinnostusta herättäneen Asunto ensin -periaatteen lähtökohdissa korostetaan paitsi asunnottomien oikeutta asuntoon myös alueellisen segregatian torjumisen ja sosiaalisen integraation edistämisen merkitystä. Asunnottomuudesta omaan asuntoon siirtyvät eivät tämän periaatteen mukaan sijoitu samoille, sosiaalisten ongelmien kuormittamille alueille, samoihin taloihin, vaan eri kaupunginosiin, kaupungin, järjestöjen ja yksityissektorin vuokralaisiksi. (Tsemberis 2010, 55–56; Busch-Geertsema 2013; Benjaminsen 2013, 3–4.)

Hajasijoitettu asuminen on Asunto ensin -periaatteen mukaan ensisijainen vaihtoehto nimenomaan sosiaalisen integraation näkökulmasta: pitkäaikaisasunnottomilla tulee olla oikeus osallistua asuinalueen ja ylipäänsä yhteiskunnan toimintoihin yhtenä muiden joukossa. Kuitenkaan toistaiseksi ei ole käytettävissä tutkimustietoa siitä, kuinka haja-asuttaminen ja kodin saaminen edesauttavat sosiaalista integraatiota. Myös haja-asuttamisesta voi seurata paitsi yksinäisyyttä ja leimautumista myös sosiaalisten ongelmien alueellista kasautumista ja segregatiota. Tästä on kokemuksia esimerkiksi Ruotsissa ja Iso-Britanniassa. (Pleace & Culhane & Granfelt & Knutagård 2015, 36–42, 64.)

Tutkijoiden ja ammattilaisten keskuudessa on viime aikoina virinnyt keskustelua siitä, mitä sosiaalinen integraatio voi realistisesti tarkoittaa, etenkin silloin kuin puhutaan vuosia, jopa vuosikymmeniä yhteiskunnan marginaalissa eläneistä asunnottomista (Pleace ym. 2015, 63–65). Näitä henkilöitä löytyy yhä uudelleen vankilaan ja asunnottomuuteen palanneiden, enimmäkseen miesten, mutta myös naisten joukosta. Niin asunnottomuuden vähentäminen kuin desistanssin ja sosiaalisen integraation edistäminen ovat suuressa määrin sidoksissa eri yhteiskuntapolitiikan alueisiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen joustavaan saatavuuteen ja toimivuuteen.

Asunnottomuus voi olla yksittäinen episodi, useita episodeja elämäkuluksa tai elämäkulkua hallitseva vuosien tai jopa vuosikymmenien mittainen jakso, ja ihmisten kokemukset asunnottomuudesta poikkeavat toisistaan huomattavasti (Clapham 2005, 201–207). Samalla tavoin vankeus voi olla yksi muusta elämäkuluksa täysin poikkeava jakso, ajoittain toistuva tai elämää hallitseva ajallinen kokonaisuus. Ehdoton vankeusrangaistus etenkin suljetussa laitoksessa vaikuttaa kokonaisvaltaisesti tuomitun ihmisen ja hänen läheistensä elämään. Vankila on äärimmäisen segregaatian paikka, jonne joutuminen rajaa desistanssia tukevia valintoja myös vankeusajan jälkeen.

Polun alku: vankila

Sitten noi perhekodit, nekin on semmosii mitä mä en ees haluais muistaa. Ja ku sekin perhekoti missä mä olin viimesen viis vuotta ni kaikista pahimmat lapset lyyään samaan paikkaan ja, kyllä siellä mä opin ihan samat hommat ku vankilassa opetetaan.... Sen mä ny ainakin aattelen että mun ikäset, jotka on saman, melkein saman polun kulkenu ni kyllä niillä on henki jo pois, tai sitten ne on istumassa elinkautista tai kymmentä vuotta. Esimerkiks siinä perhekodissa missä mä olin viimesen viis vuotta, kaikki on vankilassa, ihan kaikki. Ja pitkiä vankeustuomioita, että on tappoo ja just huumausainerikoksista monia vuosia.

Suljetussa laitoksessa rangaistusta suorittavista läheskään kaikki eivät ole vaarallisiksi luokiteltuja tai rikollisjärjestöihin kuuluvia. Muurivankiloista löytyy psyykkisesti sairaita päihteiden sekakäyttäjii, jotka Kimmo Hypén (2004, 54–56) on määritellyt kuuluviksi suomalaisen aikuisväestön köyhimpään ja syrjäytyneimpään väestönosaan. Elämäkulkku on usein jo ala-asteella ohjautunut 'erityisten polulle', kun lapsi on yrittänyt sopeutua koulun rytmiin ja suoriutua tehtävistä, mutta ei ole onnistunut ja on siirtynyt yläasteella häirikköpolulle (Äärelä 2012, 112–160). Eksyksissä itseltäänkin nuori on varttunut kavereitten nurkissa, katkaisuhoidoissa, rappukäytävissä, kaduilla harhailevaksi nuoreksi aikuiseksi, joka rahoittaa päihdekäyttöään rikoksilla. Vankilakierteen taustalta voi löytyä elämäkuluksa aikana kasautuneita vaikeita kokemuksia, joihin ei ole ollut tarjolla oikeanlaisia palveluita (Haaraoja & Putkonen, 2014, 187) ja jotka ovat ratkaisevalla tavalla vaikuttaneet yksilön itsetuntoon ja käsitykseen omista mahdollisuuksistaan yhteiskunnassa.

Laitoksissa ja sosiaalisten ongelmien kuormittamissa kodeissa eläneet nuoret lähtevät paitsi tavallista heikommin varustettuina, usein myös tavallista nuorempina itsenäiseen elämään. Heille ei ole tarjolla sitä tukea, jota moni ikätoveri nauttii vanhempiensa taholta. Lapsuudenkodista työntävät

tekijät, kuten vanhempien psykososiaaliset vaikeudet, ennustavat ongelmallista asumisuraa, myös asunnottomuutta. Nuoren kaoottinen asumispolku voi olla täysin suunnittelematon ja suuntaa vailla, sisältäen lukuisia muuttoja ja asunnottomuusvaiheita. (Clapham 2005, 193–201; Lehtonen & Seppälä 2013, 84–86.)

Muurivankila on yhteiskunnan ehkä kaikkein matalimman kynnyksen paikka, joka ei valikoi asiakkaitaan. Ainoastaan psykoottistasoisesti sairas ihminen ei kelpaa vankilaan, mutta vankisairaalaan hänelläkin on mahdollisuus päästä. Suljetussa laitoksessa itsemääräämisoikeus ja mahdollisuus valintoihin ovat äärimmäisen rajalliset. Muurien sisällä on vaikea opiskella oikeita valintoja, sellaisia, jotka minimissään eivät johda uusintarikollisuuteen ja parhaimmillaan avaavat oven omaan asuntoon, josta muodostuu pysyvä koti. Suljettu laitos eli 'kivitalo' ei kuitenkaan ole vain yksi paikka, vaan toiminnoiltaan ja rajoituksiltaan erilaisista osastoista koostuva organisaatio. Asumispolun etenemisen näkökulmasta kuntouttavat osastot tarjoavat poikkeuksellisen hyvät lähtökohdat desistanssin kannalta oikeisiin valintoihin ja asteittain laajenevaan vaihtoehtojen valikoimaan eri elämän alueilla.

V: Mä olin siel päihteettömällä ja, siellähän sitte koko aika jutellaan ryhmissä, just näitten sosiaalityöntekijöitten ja rikosseuraamusesimiesten ja ohjaajien kans näistä asioista.

K: Oliko sulla siellä joku semmonen työntekijä johon sul oli luottamus?

V: Joo. Tavallaan näihin kaikkiin oikeestaan ketä siellä kuulu siihen työryhmään.

Mut sitten, kuitenkin tulee niitäkin että, vaikka se oli hirvee paikka että siellä oli sitä ja tätä huonoo mut kyllä siellä oli meidänki osastolla oli yks hyvä pamppu siin, se oli kyl ihan mukava tyyppi. Ja niin ku sillain et, monet nostaa esiin sieltä kuitenkin jotain hyviä ihmiskontakteja nimenomaan, et joku työntekijä, joku vartija tai joku ohjaaja tai joku päihdetyöntekijä tai joku tämmönen saattaa nousta...(T)

Paikka rajaa kuntouttavan toiminnan toteuttamisen vaihtoehtoja, mutta ei tee riittävään luottamukseen perustuvaa psykososiaalista vuorovaikutustyötä mahdolliseksi edes korkean turvallisuustason suljetussa laitoksessa. Kuntouttaville osastoille ei kaikilla vangeilla ole mahdollisuutta päästä, eivätkä kaikki niille halua tai tarvitse niillä tarjolla olevia toimintoja (Tourunen & Perälä 2004, 46–47; Ruckenstein & Teppo, 2005, 94). Virheitten tekeminen, kuten päihteiden käyttö tai niiden välittäminen, poistumisluparikkomukset tai väkivaltainen käytös, voivat sulkea ovet niin kuntouttaville osastoille kuin avovankilaan heiltä, joiden polku vankilaan ja sieltä ulos on täynnä hoitamattomia ongelmia ja joiden elämänhistoriassa asunnottomuusjaksot vuorottelevat vankeusrangaistusten suorittamisen kanssa (Howerton & Burnett & Byng & Campbell 2009, 440–459).

Päihdekuntoutuksella on perinteisesti ollut hyvin vahva asema vankiloitten kuntouttavassa toiminnassa, mutta erityisesti viime vuosina toimintaa on laajennettu suunnitelmallista vapauttamista tukevaksi kokonaisuudeksi, joka kohdentuu koko sosiaaliseen tilanteeseen, myös asumispolkuun. Rikosseuraamusalan kuntoutus perustuu suurelta osin kognitiiviseen psykologiaan pohjautuville toimintaohjelmille, joilla pyritään vaikuttamaan vankien ajatteluun ja rikosmyönteisiin asenteisiin sekä niistä seuraaviin valintoihin. Esimerkiksi seksuaalirikoksiin syyllistyneille kehitetyn ohjelman taustateoriana on positiiviseen psykologiaan perustuva, voimavaroja, tavoitteita ja toiveikkuutta korostava *Good Lives Model* -teoria. Teorian kantava ajatus on se, että kaikkia ihmisiä yhdistää toive subjektiivisesti mielekkääksi koetusta elämästä. Vankilaan päätyneet ovat kuitenkin valinneet väärä keinoja tavoitellessaan itselle merkityksellistä elämää (Purvis & Willis 2011, 4–28).

Desistanssitutkimusta lähellä olevassa *Good Lives Model* -teoriassa keskeistä on tavoitteiden konkretisointi ja uusien, toisten ihmisten oikeuksia kunnioittavien keinojen löytäminen merkitykselliseksi koetun elämän saavuttamiseksi (Ward & Fortune 2013, 29–46). Asunto ensin -periaatteen mukaisesti pysyvä asunto on perusedellytys toipumiselle ja sen myötä aiempaa paremmille mahdollisuuksille toteuttaa omien toiveiden mukaista rikoksetonta elämää. Asunnottomina vapautuvat vangit ovat pääsääntöisesti köyhiä, perusturvan varassa eläviä ihmisiä, joista useimmilla on taakkanaan isot velat ja korvausvaatimukset. Taito luopua ja tyytyä tekemään köyhän kansalaisen valintoja on ehdottoman tärkeä resurssi desistanssi- ja asumispolulla etenemisessä. Pitkäjänteinen desistanssipolulla tarpominen ja velkajärjestelyyn pääseminen voivat pitkällä tähtäimellä vapauttaa pysyvistä köyhydestä, kohti monipuolisempia valinnan mahdollisuuksia mielekkään elämän tavoittelussa.

Ja sit siel (avovankilassa) oli se hyvä puoli et perjantaisin päästiin käymään kaupas itte hakeen nää viikon ruokaostokset....Ja sit kun mä oon niin saatanan nuuka viel niin kiva laskee et mitä. Totta kai se on siviilissäki pakko laskee et mihin rahat riittää ja mihin ei ja mul riitti se ihan loistavasti.

Vangin ajattelussa, asenteissa ja ongelmanratkaisutaidoissa tapahtuvan muutoksen toivotaan edesauttavan esimerkiksi päihteiden käytöstä tai väkivaltaisesta käytöksestä irrottautumista. Psykodynaamisesta näkökulmasta katsottuna käsittelemättömät vakavat traumat voivat muodostua ylitsepääsemättömäksi esteeksi valita toisin, siinäkin tapauksessa, että sosiaaliset olosuhteet tarjoavat aidosti tukea ja mahdollisuuksia (Holopainen 2003, 219–225). Ahdistuksen ja

masennuksen tai rikoksen aiheuttaman traumatisoitumisen työstäminen voi olla edellytys myös asumisen onnistumiselle, vaikka kaikki niin sanotut arjen hallintataidot olisivat kunnossa. Syvälle meneviin yksilöpsykologisiin syihin ei vankeusaikana voida vaikuttaa kuin aivan poikkeustapauksissa. Sekin on hyvä tulos, jos vapautumisen jälkeen voi valita vähemmän haitallisen riippuvuuden päihdekäytön sijaan tai jos hyvä harrastus saa ylenpalttiset mittasuhteet.

.... Mä harrastan huippu-urheilijan ruokavalioo ja urheilen. Mä käyn treenaa kaks kertaa päivässä. [naurahtaa] Mä hoidan laskuni ajallaan, mä elän ihan tavallista elämää tänä päivänä. Ja tuun elääni niin kauan ku mä pysyn vaan raittiina. Se on se mun juttu, se raittiina pysyminen.

Osalle vangeista rikostapahtuma on yksi ainoa, täysin muusta elämäkulusta poikkeava 'musta hetki'. Heillä on paljon kiinnikkeitä yhteiskuntaan, niin sanottu normaalielämä on tuttua ja omaksi koettua. Vankeus ja siihen liittyvä elämän rikkoutuminen paikantuu käännetapahtumaan, joka muuttaa elämäkulun pysyvästi ja sulkee valinnan mahdollisuuksia. Vasta vapautumisen jälkeen on mahdollista arvioida rikoksen vaikutuksia pitkällä tähtäimellä. Rikos voi rajata ja vaikeuttaa työllistymistä ja herättää torjuntaa kanssaihmisissä. Rikoksentehtyjä joutuu tekemään valintaa sen suhteen, onko parempi vaihtoehto salata menneisyyden tapahtumat vai tuoda ne avoimesti julki.

Ne (rikokset) seuraavat minua aina. Tultava niiden kanssa toimeen.

Polun toinen vaihe: asteittainen vapauttaminen

Ne (vankilan työntekijät) kysy että haluaisinko mä, että nyt on alkamassa tämmönen uus systeemi, tämmönen vapautuvien vankien yksikkö, et se on semmonen portaittainen vapautuminen, että haluaisinko mä lähtee siihen, että mä olisin sopiva ehdokas. Ja, sitte mä ajattelin tosiaan että no totta kai, miksen mä lähtis...

Polun toisessa vaiheessa paikkana on yksi asteittaisen vapauttamisen vaihe, vapauteen valmennus - palvelu, jonka valintahaastatteluun vankilat valitsevat ehdokkaat. Vankilajohtaja tekee lopullisen päätöksen palveluun valittavista. Vapauteen valmennus -palvelussa keskitytään sananmukaisesti vapautumiseen valmisteluun, mikä tarkoittaa toimeentulon ja asumisen järjestämistä, ohjausta itsehoitoryhmiin tai psykososiaalisiin palveluihin, työhön ja koulutukseen liittyvien mahdollisuuksien selvittelyä sekä asiakkaan niin halutessa myös lähisuhteisiin, rikokseen tai muihin henkilökohtaisiin asioihin kohdistuvia keskusteluja. Vapauteen valmennus -palvelu sopii esimerkiksi päihderiippuvuuden ja sosiaalisten pelkojen kanssa kamppailevalle, työttömänä ja asunnottomana vapautuvalle desistanssipolun kulkijalle. Päihderiippuvuuden kuormittamien

vuosien jälkeen jokainen päihteetön päivä, viikko ja kuukausi vahvistaa kokemusta omasta pystyvyydestä ja itselle sopivan tuen merkityksellisyydestä.

Tämmöset mielenterveyden ongelmat niin ne ei oo sinänsä mitenkään poissulkeva tekijä. Se että tietysti jos on joku semmonen paranoidi-skitsofrenia ni se nyt tietysti voi olla vähän harkinnassa että, onko semmosen miehen paikka vankilassa ylipäänsä... Mut semmoset jotka liittyy johonki vaikka, just masennukseen niin ni me ollaan kyllä koettu se että, semmosen miehen paikka nimenomaan on täällä (vapauteen valmennus -palvelussa) eikä siellä vankilassa. (T)

Järjestelmäkeskeisissä toimintakäytännöissä asiakas ei voi valita vapaasti palvelumuotoaan. Kriteerit, joiden perusteella palvelut tarjotaan erilaisille asiakkaille, tulevat ratkaiseviksi. (Rajavaara 2014, 155.) Kaikkia ei ehdoteta asteittaisen vapauttamisen tarjoamiin vaihtoehtoihin. Joku on liian sairas, toinen liian akuutisti päihdeongelmainen, kolmas ei sopeudu yhteisöön, neljäs liian hyvin pärjäävä, viides kiinni rikollisuudessa. Valintojen toteutumiseen vaikuttavat myös vangin omat resurssit, rohkeus ajaa omaa asiaansa ja toimia oman valintansa toteutumisen eteen. On helpompi valita, jos itsellä on vahva tietoisuus siitä, mitä haluaa, mihin haluaa elämänsä suunnata, mitä merkityksiä asettaa eri valinnoille, ja jos osaa käyttää tarjolla olevia palveluja.

Mulle sanoi rikosseuraamusmiehes, että se (vapauteen valmennus -palvelu) on enemmän semmosten miesten paikka, joilla ei ole elämänhallinta kunnossa ja tällä lailla, että ei sinne taida päästä kyllä näin. Se torpattiin vähän sillai... Sit mä aloin siellä, X-vankilassa rummuttaa sitä että, olisko mahdollista.... Mä olin hirveen aktiivinen. Sillai et mul ei vaihtoehtoo ollukaan. Mähän olin päättäny et mä tänne tuun ja sillä selvä.... Itestähän se on kiinni ei sua tulla, neuvomaan ja, paljo ehdottelee jos et sä ite oo aktiivinen et sä voit maata siellä päivästä toiseen siellä, sängynpohjalla ja tolleen mut jos et sä ite, oo yhtään kiinnostunu ja, aktiivinen niin kyllä ne, jää hyödyntämättä sitten aika pitkälti. En mä tässä ois, jos en mä ois itte niitä alkanu kaikkii hoitelemaan.

Vapauteen valmennus -palvelussa päihteettömyys on ehdoton valinta. Jos päihteistä erossa pysyminen on ylivoimaista, paluu vankilaan on välittömästi edessä. Riippuvuuden pakottavuus ja mielenterveyden ongelmat voivat muodostua esteeksi heille, joilla elämänhallinta ei ole kunnossa, vaan päinvastoin toisiinsa kietoutuneiden psykososiaalisten ja taloudellisten ongelmien vyyhti on hallinnut elämää, ehkä koko elämäkulkua lapsuudesta asti. Rikosseuraamusalan järjestöillä on paine osoittaa työnsä vaikuttavuus, taloudellinen kannattavuus, tulokset numeroina ja euroina. Tämä on omiaan vähentämään valmiutta antaa mahdollisuus heille, joiden epäonnistumisen riski arvioidaan liian suureksi. Vankeusaikana kuntoutukseen osallistuneet tai muihin toimintoihin kiinnittyneet, rikollisuudesta irrottautumiseen pyrkivät vangit, valikoituvat todennäköisimmin

'sopiviksi ehdokkaiksi'. Vanki voi myös itse valita pois asteittaisen vapauttamisen polun. Siviilinomaisissa olosuhteissa mutta samalla monien rajoitusten alla eläminen voi tuntua, etenkin aluksi, lähes ylitsepääsemättömän vaativalta.

...hän oli aivan pulassa alkuun sen kanssa että kun täällä on liian vähän ohjattua tekemistä... Mut sitte nyt jälkeinpäin on sitte sanonu että se oli tosi hyvä koska se oli sit oikeesti sitä siviilinkaltasta siinä mielessä et nyt mun täytyyki itte ruveta rakentamaan et mulle ei kukaan sano että sä meet tänään kahdesta kolmeen punttisalille vaan se että mä itte sit mietin et mis kohtaa mä meen ja mitä muuta mä teen.

Asteittainen vapauttaminen voidaan nähdä paitsi uusintarikollisuutta myös asunnottomuutta ennalta ehkäiseväksi toiminnaksi, jonka avulla vaikutetaan niihin asioihin, jotka ovat aiemmin johtaneet asunnon menettämiseen ja asunnottomuuden pitkittymiseen. Vapauttamispolun eri vaiheissa täytyy osata tehdä oikeita valintoja. Polulla etenijän on ymmärrettävä, mihin kulloisellakin toiminnalla pyritään, miten palveluja voi omassa elämässä hyödyntää ja mitä asioita on valittava pois, ellei halua palata takaisin muurivankilaan. Valitseminen saattaa tuntua lähestulkoon mahdottomalta tehtävältä sen jälkeen, kun on kuukausien, jopa vuosien ajan tottunut toimimaan ulkopuolelta tulevien määräysten mukaan ja muun ajan harhaillut päihteiden, rikosten ja horjuvan mielenterveyden sumentamassa pöheikössä, vailla polun häivää. Sillä, miten tulee kohdatuksi polun kriittisissä vaiheissa, on suuri merkitys tarjolla olevaan vaihtoehtoon sitoutumiselle. Valintoja on hankala tehdä, jos ei ole yhteyttä itsen, omaan ajatteluun ja omiin tunteisiin. Päihteetön elämä ympäristössä, josta voi lähteä hankkimaan päihteitä milloin tahansa, voi tuntua liian vaativalta vaihtoehdolta.

Mietis ny ku joku tulee suljetust talost tähän (vapauteen valmennus -palveluun) näin niin se on aika iso harppaus. Ja sillon täytyy itte miettiä päässä et, mikä systeemin nimi on. Et jos ei sitä ymmärrä mikä tää systeemin nimi on niin sehän on selvä juttu et alkaa sit kaikki kamankäyttö tai saatana kaikki muu paska mikä tos ny sit onkin. Mut ku mää oikeesti oivalsin että tää on mun tilaisuuteni. Se ko se alkuhan olikin sillain ettei oikein tajunnu et mitä helvettii? Et mikä tän systeemin nimi nyt on?... En mää tiä, sen vaan vaistoo et nuo halua oikeesti auttaa. Et ja sit ku ne on niin semmosii, vähän myötätuntosiikin että jos joku asia ny ei natsaakaan niin ne on sit niin pahoillaan siit kun ne ei sit ehkä pystyny auttaan tarpeeks. Se on niin outo asia mitä mä oon nyt vankielämäst 15 vuoden aikana...

Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen on vuorovaikutuksellinen, sosiaalisissa suhteissa toteutuva prosessi, jossa on tavoitteena löytää oma toimijuus, joka konkretisoituu kykyinä tehdä

aiemmasta poikkeavia valintoja ja hallita elämää aiempaa paremmin. Työntekijän tehtävä voi olla myös asiakkaan itsetuntemuksen vahvistaminen esimerkiksi yhteisen dialogin avulla, jossa kumpikaan ei ole asiantuntija vaan erilaisten vaihtoehtojen etsijä. (Healy 2010, 117–121; myös Järvinen 2015, 144–226.)

Se on mun mielestä semmonen yks meidän ehkä tärkeä tehtävä semmosten henkilöiden kanssa, joilla on pitkä päihteidenkäyttöhistoria eikä välttämättä tarvi olla ees niin pitkäkään tai se että se olis kokoaikaista mutta se tavallaan että me voidaan tässä auttaa ja tukee siinä havainnoimaan, arvioimaan sitä omaa tuen tarvetta.

Pyritään sellaista palautetta antamaan, mikä liittyy sinuun ihmisenä. Ei aina liity tekemiseen tai suorittamiseen...

Moni vapautumassa oleva tai juuri vapautunut on ehdoton suhtautumisessaan paitsi omaan, myös ympärillä olevien ihmisten päihteettömyyteen. Desistanssia yrittävällä täytyy olla oikeus valita tila, jossa päihteet eivät ole läsnä edes puheissa ja jossa ristiriitaisia tunteita ei ruokita. Oma horjuvaa, suurin ponnistuksin aikaan saatua valintaa, jota on usein yritetty tehdä jo lukuisia kertoja aiemminkin, on oikeus suojella. Retkahdukset ja niiden seurauksena, etenkin huumeiden käyttäjillä, myös rikokset ovat erittäin todennäköisiä ja ne voidaan nähdä toipumisprosessin lähes välttämättöminä vaiheina. Desistanssi ei yleensä tapahdu kerralla, vaan se konkretisoituu rikollisuuden tiheyden, vakavuuden ja monipuolisuuden asteittaisena vähenemisenä. Yhdellä yrittämisellä onnistunut totaalinen irrottautuminen on äärimmäisen epätodennäköistä varsinkin niillä henkilöillä, jotka ovat eläneet rikoskierteessä varhaisnuoruudesta lähtien. (Kyngäs 2000, 168–169; Kivivuori & Linderborg 2009, 131–139; Healy 2010, 5–35.)

Silloin ku mä oon päihteettömänä ni, mä en tosiaan tee mitään rikoksiakaan ja, kun emmä muutenkaan oo mitenkään sillain niin sekopää, että mä oon ihan tavallinen ihminen sillon ku mä oon selvin päin. Eli mä hoidan asiani ihan tavallisesti ja kaikkee... Ja sitte siinä loppuvaiheessa jo mä rupesin itte järjestää asuntoo itelleni, ku siinäki (vapauteen valmennus -palvelussa) oli vähän semmosta porukkaa osa jotka halus vetää kamaa ja kaikkee, ne oli siellä sitte vähän sekasin ja kaikkee ni, se rupes ahdistaa kans ku, koska mä itte olin tosiaan niin vahvoilla että mä ajattelin että ei hemmetti miks mä edes kärsin tääl, mul on kaikki asiat hyvin ja tollee, tommosten tyyppien kans.

Raittiina pysyminen määrittyy valintana, jonka jälkeen kaikki valinnat tukevat niin sanottua tavallista elämää – asumisesta vastuunottoa, terveydestä huolehtimista ja raha-asioitten hoitamista. *Tavalliset ihmiset* eivät tarvitse tukea asumiseensa ja valintana on samastuminen tukea tarvitsemattomiin tavallisiin. Kertoja haluaa tehdä eroa heihin, joita ei itsekään valitsisi asukkaiksi.

Päihteet ovat avain, joka avaa ja sulkee valinnan mahdollisuuksia niin asumisessa kuin muillakin elämänalueilla. Toisaalta asunnottomuus työntää yhä kauemmas ulkopuolisuuteen, jossa rikosten, päihteiden ja sairauksien kierteelle ei löydy vaihtoehtoa. Huoli asunnon järjestymisestä kuluttaa sekä vapautumassa olevien vankien että heidän parissaan työskentelevien ammattilaisten aikaa ja voimia.

Sitten kun se varmistuu se katto pään päälle jossakin muodossa niin varmaan ainakin semmonen 30–40 prosenttia siitä energiasta vapautuu käyttöön sitten tähän muuhun. Mutta että se on se mikä painaa ja huolettaa eniten. (T)

Se on semmonen mikä kyllä oikeastaan on se suurin stressaava tekijä työntekijälle tässä, se asunnon saaminen. Muut, oli se sitten vaikka kuntouttava työtoiminta, työpajapaikka, koulupaikka, ne on taas semmosia jotka tulee sit ajallaan jos semmosta haluaa esimerkiksi, mut se asunto on semmonen mikä kyllä aiheuttaa sitä päänvaivaa.

Polun kolmas vaihe: tuetusti omaan asuntoon

Pystytäänkö asumissosiaalisen työn avulla ja millaisin panostuksin turvaamaan asuminen ja sen myötä muidenkin mahdollisuuksien vähittäinen avautuminen myös heille, jotka vapautuvat sairaina, päihderiippuvaisina, velkaantuneina ja väkivaltaisina, lapsesta asti laitoksissa kierrelleinä? Päihdekäytön ja varsinkin laittomien huumeiden käytön ja siihen usein liittyvän rikollisuuden salliminen tekee Asunto ensin -periaatteen mukaisesta asumissosiaalisesta työstä eettistä harkintaa vaativaa, ristiriitojen keskellä tehtävää ammatillista toimintaa. Toisaalta asumisen porrasmalli on osoittautunut liian vaativaksi monelle desistanssia yrittävälle: retkahdukset pudottavat tuetusta asumisesta asunnottomuuteen ja asunnottomuudesta rikoskierteen kautta takaisin vankilaan (Granfelt 2003, 75–77 ja 2005, 15–157).

Haja-asuttamisen periaatteella toimivat tuetun asumisen hankkeet ottavat mieluiten asukkaikseen asteittaisen vapauttamisen kautta tulevia vapautuvia vankeja. Heillä on esitettävänä näyttöä pyrkimyksestä desistanssiin ja päihdekäytön ainakin jonkinasteisesta hallinnasta. Jos asteittaisen vapauttamisen asettamiin ehtoihin sitoutuminen on mahdollista, voi asumisen ja kuntoutumisen polku rakentua suljetusta laitoksesta tukiasuntoon ja siitä edelleen kaupungin vuokra-asuntoon myös lukuisia kertoja vankilaan palanneelle, huumetaustaiselle asunnottomana vapautumassa olevalle vangille. Asunto ensin -periaatteen mukaisesti tutkimusympäristönä oleva järjestö on tarjonnut tuetun asumisen mahdollisuuden myös suoraan suljetusta laitoksesta, raskaan rikostaustan ja psykososiaalisen kuorman kanssa vapautuvalle. Kolmannen sektorin järjestöissä asuminen on

usein poluttuvaa siten, että tavoitteena on onnistuneen tuetun asumisen jakson jälkeen pysyvä asunto julkissektorin vuokranantajalla. Työntekijät joutuvat todistelemaan asumisen onnistuneisuutta ja myös perustelevaan palvelun jatkamista, mikäli asukas tarvitsee suunniteltua pitempikestoista tukea. Asunto ensin -mallin vastaisesti tukipalvelut ostetaan järjestöiltä useimmiten määräaikaikaisina eikä asukkaan tarvitsevuuden näkökulmasta. Tukipalvelujen riittävän pitkäkestoinen ja joustava saatavilla olo on ensiarvoisen tärkeää silloin, kun asumis- ja desistanssipolulla eteneminen ei ole vain eteenpäin harppomista, vaan epävarmaa suunnan tarkistelua ja ajoittaista eksymistä.

Tutkimusympäristönä ollut tuetun asumisen hanke vuokraa asuntoja yksityisiltä asuntomarkkinoilta ja tarjoaa niitä vapautuville vangeille välivuokrauksen periaatteella. Järjestö on vastuussa vuokranantajalle ja taloyhtiölle mahdollisista häiriöistä tai vahingoista. Asumisen onnistuminen tai epäonnistuminen vaikuttaa suurella todennäköisyydellä vuokranantajien halukkuuteen valita jatkossa kyseisen järjestön asiakkaita tai muita rikostaustaisia vuokralaisikseen. Rikosseuraamusasiakkaille asumispalveluita tarjoavat järjestöt ovat sitoutuneet toiminnassaan desistanssin eli rikollisuudesta irrottautumisen tukemiseen. Se on niiden perustehtävä, jota vahvistamaan asumissosiaalinen työ ja asumispalvelut asettuvat. Tätä taustaa vasten on ristiriitaista, mutta Asunto ensin -periaatteen mukaista, asuttaa laittomia päihteitä käyttäviä ihmisiä, vaikka he eivät naapureita häiritsisikään.

...kyl mä olen sitä mieltä että, asiakkaiks pitää valita sen kaltasii ihmisiä, ketkä on valmiita sit kumminkin tarttumaan myös siihen hoitoonohjauksen mahdollisuuteen. Kyl mun mielest se saa olla reunaehtona et jos toi käyttäminen jatkuu niin, sit se asuminen päättyy. (T)

Ensimmäisen valtakunnallisen asunnottomuuden vähentämishjelman (PAAVO I) kaudella vapautuvien vankien asunnottomuus ei vähentynyt toivotulla tavalla. Asunnon saaneista monet menettivät asuntonsa, mikä osoittaa desistanssiprosessin vaativuuden sekä toisaalta myös vapautuvien vankien tukemiseen kohdentuvan asumissosiaalisen työn ja sen kehittämisen merkityksellisyyden (Oma koti -hankkeen loppuraportti 2012, 38–39; Kaakinen 2013, 17–18). Hallitsemattomassa päihdekierteessä elävät jäävät viimeisiksi sekä asteittaisen vapauttamisen että hajasijoitetun tuetun asumisen valintatilanteissa. Heidän valittavakseen jäävät asumispäivystykset, mikäli asuinkunnassa sellainen on, huumeluukuissa kiertely, rappukäytävät ja onnellisimmassa tapauksessa Asunto ensin -periaatteen mukaan toimivat asumisyksiköt.

Vankilatausta ja rikosrekisteri, häiriöt luottotiedoissa ja 'rosvon olemus' sulkevat lähestulkoon kaikkien asuntojen ovet. Kun leimoja on kertynyt kasapäin mappeihin, on vaikea päästä valitsemaan toisin. Leimat lyövät lopulta valinnat kiinni: kuinka monta kertaa saa valita väärin? Asuntojen järjestäminen on ensisijaisesti asuntotoimen tehtävä. Kolmannen sektorin järjestöt ja sosiaalitoimi tarjoavat asuntoja heille, joille leimoja on kertynyt ylitsepääsemättömäksi esteeksi asti. Vankilasta vapautuvan, jolla on vuokravelkaa tai häätömerkintä asumishistoriassa, on mahdotonta päästä suoraan kaupungin vuokralaiseksi ainakin niissä isoissa kaupungeissa, joissa vuokra-asuntoja jonotetaan. Järjestöt valitsevat heitä, jotka ovat jääneet ensisijaisten valintojen ulkopuolelle, ja heille jää valittavaksi tuetun asumisen vaihtoehdot ehtoineen ja rajoituksineen.

Mä oon hakenu asuntoa aika aktiivisesti. Yli 30 paikkaan soittanu ja, kaikissa ollu ihan sama virsi ettei mitään asiaa. (X-vuokrataloille) pistin hakemuksen ja kävin sielä monta kertaa paikanpäällä ni sielä sanottiin sitte että ei että, "tos on tommonen numero joka hoitaa näitä tämmösiä tapauksia et soita suoraan sille" ja, tällee esimerkkinä vaan. Soitin sitten tälle, naisihmiselle. Pari viikkoo yritin häntä kiinni ja sit ku sain kiinni niin se sano, et "joo ei, ei onnistu että, meillä otetaan tiettyyn pisteeseen asti näitä ongelmatapauksia mutta kyl täytyy sun nyt ymmärtää että, johonki se raja on vedettävä" ... minäkö olen sitte se raja mikkä se vedetään?

Asumispolku on saattanut horjahtaa kaupungin vuokra-asunnosta asunnottomuuteen. Tämän jälkeen on vaikea löytää, ainakaan suoraa reittiä, takaisin toivotulle polulle.

K: Mites sitten, oliko sulla muita vaihtoehtoja ku tää (järjestön tukiasunto)?

V: Siis enhän mä ois saanu asuntoa mistään.

K: Ei (asuntotoimi Z:lta) eikä..?

V: Ei, ei. En mä saa niitten kautta ollenkaan.

K: Onko sulla joskus ollut sen kautta asunto?

V: Siis oon ollu joo, mutta ei ne anna mulle asuntoa menneisyyden takia.

Menneisyys on mukana paitsi ihmisen mielessä, myös nykytilanteessa ja tulevaisuudessa (Mäntysaari & Pösö 2013, 27–29). Valinnat, joita teemme, suuntaavat jatkossa tarjolla olevia ja pois sulkeutuvia valintoja. Menneisyyden taakat voivat sulkea pahimmillaan kaikki ovet. Asunto ensin -periaate pyrkii siihen, etteivät menneisyydessä tehdyt väärät valinnat sulkisi asunnottomuuteen. Asumissosiaalinen työ on onnistunutta silloin, kun se edesauttaa asumisen turvaamisen lisäksi asukkaan kuntoutumista, mutta myös silloin, kun sen avulla pystytään estämään vaikeasti oireilevan, tarjolla olevaan tukeen kielteisesti suhtautuvan asukkaan ajautuminen takaisin asunnottomuuteen. Yksilöille ja perheille tuhoisien ja yhteiskunnalle kalliiksi tulevien häätöjen

ennalta ehkäiseminen on asunnottomuuden vähentämisessä ensiarvoisen tärkeää toimintaa sekä inhimillisestä että taloudellisesta näkökulmasta katsottuna (Knutagård 2009).

Asunto ensin -periaatteeseen kuuluu asukkaan oikeus saada tarvitsemaansa tukipalveluita. Läheskään kaikki asunnottomina vapautuvat eivät kuitenkaan halua valita tukea osaksi asumistaan. Ei silloinkaan, kun asunto sijaitsee tavallisessa osaketalossa eikä yhteisössä. Kodin perusluonteeseen kuuluu se, että asukkaalla on oikeus rajata virallinen apu ulkopuolelle, toisin kuin laitosisolosuhteissa, joissa apu kiinnittyy keskeisenä osana asumiseen (Clapham 2005, 230). Asumissosiaalisen työn merkitys voi löytyä elämäntilanteen kriisiytymisen kautta, minkä ei tarvitse johtaa asumisen kriisiytymiseen. Pettymyksistä ja kohtuuttomiksi koetuista tilanteista on mahdollista päästä oikea-aikaisen tuen avulla ylitse niin, etteivät ne pääse romuttamaan asumisen onnistumista.

K: Mites sitten ku täs on tätä tuettua asumista?

V: Ei oo häirinny yhtään mua.

K: Onko ollu mitään hyötyä?

V: On ollu monessakin vaiheessa. Tossa oli vastoinkäymisiäkin yhdessä kohtaa että, olin jo lopettamassakin koko koulun lopullisesti, lopullisesti ja tällain, mutta... Mä olinkin sieltä jonkin aikaa pois, mutta kyllä sitten taas ohjaaja-X sai mut ympäripuhuttua, että kun kuukauden päivät makoili tässä kämpässä ni, alko vähän tuntuu siltä ku olis X-vankilassa taas, että ku ei elämässä ole muuta ku sisällä olo ja tv ja netin tuijottaminen.

Asunto ensin -periaatteen sovellutuksia yhdistää se, että asunnottoman ei tarvitse valita päiheteetöntä elämäntapaa eikä sitoutua kuntoutukseen, vaan hänellä on oikeus asua sellaisena ihmisenä kuin on ja saada asumiseen tarvitsemaansa tukea. Beth Weawer ja Fergus McNeil (2010, 46–56) kirjoittavat, että työntekijä ei voi auttaa asiakasta etenemään kohti toivottua päämäärää, ellei hän ymmärrä tilannetta, jossa asiakas elää. Tämän lisäksi työntekijän tulee ymmärtää, kuinka kaukaa asiakkaat ovat taivaltaneet ja millaisia esteitä ja iloja ja millaista maastoa matkalla tulee vastaan. Aukkaiden tuntemuksella ja desistanssiprosessin monitasoisen vaativuuden ymmärtämisellä on suuri merkitys kokonaisvaltaisen, intuitiota tietoisesti ja tavoitteellisesti hyödyntävän työtteen toteutuksessa ja pyrkimyksissä kehittää asumissosiaalista työtä.

Ne ymmärtää X-kaupungilla sen että mä oon ollu koko ikäni vankilassa. Että kyllä ne on valmiita, mun käsittääkseni jatkaan sitä tuen maksamista ihan tappiin asti jos mä vaan tarviin sitä. Ja kun mä tarviin sitä, mä tiedän sen... Me ollaan X-asumisohjaajankaa aina tultu hyvin juttuun ja me tunnetaan jo ennestään.

Hajasijoitettu asunto tavallisella asuinalueella ei itsestään selvästi johda kotiutumiseen, vaan se voi johtaa myös ulkopuolisuuteen ja yksinäisyyteen, joihin etsitään apua tutuista, päihdekeskeisistä kuvioista. Oven hallinta (*managing the Door*) nostettiin Glasgow'n Asunto ensin -projektissa yhdeksi ydinkysymyksistä: jos päihteitä käyttävä asukas ei pysty hallitsemaan asuntoonsa pyrkiviä käyttäjäkavereita, asuminen vaarantuu (Johnsen & Fitzpatrick 2013). Jos taas oven hallinta sujuu, se voi merkitä sietämätöntä yksinäisyyttä, kun entisistä kavereista täytyy luopua eikä uusia löydy. Tyhjät tunnit omien seinien sisällä ahdistavat, erityisesti, jos on vapautunut suoraan suljetusta laitoksesta ja tottunut tarkoin strukturoituun päivärytmiin ja siihen, että vartija avaa oven.

V: Mulla on oma asunto mutta enpä mä oo siellä omalla asunnolla paljoo ollu.

K: Aha. Et se yksinolo on niin vaikeeta?

V: Nii.

K: Kuvaatko vähän, että mikä siin, tuleeko siinä ahdistava tunne vai..?

V: Siis ei mun tuu tehtyä ruokaa ja mun tuu tehtyä yhtään mitään. Mä vaan oon.

Tietyissä asumismuodossa asuminen ei vielä tee asumisesta itsenäistä eikä koetussa merkityksessä kotia (Clapham 2005, 216). Siitä huolimatta on aivan eri asia *vaan olla* omassa asunnossa, tavallisessa taloyhtiössä kuin kierrellä kavereitten nurkissa tai yöpyä tuulikaapeissa ja rappukäytävissä. On hyvä säilyttää realismi suhteessa siihen, missä määrin ja millä tavoin Asunto ensin -periaatteen mukaisilla tai ylipäänsä asumispalveluilla voidaan edesauttaa pitkälle syrjäytyneiden ihmisten sosiaalista integraatiota (Pleace 2011, 113-122; Johnson & Parkinson & Parcell 2012, 10-12; Pleace ym. 2015, 67).

Riittävän pitkäkestoisten, luottamukseen perustuvien asiakassuhteiden merkitys on tullut vahvasti esiin niin desistanssitutkimuksessa (Healy 2011) kuin Asunto ensin -hankkeisiin kohdistuneissa arviointitutkimuksissa (Benjaminsen 2013; Busch-Geertsema 2013, 82-83; Pleace & Bretherton 2013, 49-56). Aukkaat kertoivat työntekijöistä, jotka ovat tehneet kaiken mahdollisen heidän auttamisekseen ja jotka ”eivät luovuta koskaan” (Johnsen & Fitzpatrick 2013, 17). Konkreettinen arjen hallintaan kohdentuva tuki, kuten sosiaaliturvaetuksien hakeminen ja niihin liittyvien epäselvyyksien selvittäminen, koulutukseen ohjaaminen ja sen loppuun saattamisessa tukeminen, ihmissuhteiden selvittely, vanhemmuuteen liittyvät kysymykset yhdistettyinä arvostavaan suhtautumistapaan olivat niitä asioita, joita myös omaan tutkimukseeni osallistuneet arvostivat.

Asunto sekä heijastaa että muokkaa elämäntapaa. Asuinalueen imagolla ja ongelmilla on usein merkitystä asukkaiden identiteettiin ja itseymmärrykseen. Voidaan puhua asukkaiden aluetta koskevasta mielikuvasta, ulkopuolisten mielikuvasta ja siitä mielikuvasta, mikä asukkailla on

ulkopuolisten mielikuvasta. Asuminen ongelmalähiöksi leimautuneella alueella voi vaikuttaa asukkaiden mahdollisuuksiin esimerkiksi työn saannissa: osoite leimaa asujan. (Clapham 2005, 174–175.) Vankilasta asunnottomina vapautuvilla on kylläkin valmiiksi niin vahvat leimat, että jos ne eivät ole esteenä työpaikan saamiselle, ei sitä estä asuinaluekaan. Sen sijaan desistanssin kannalta olisi hyvä, että vankilan jälkeen saisi mahdollisuuden aloittaa jossain muualla kuin siinä kaupunginosassa, johon rikollinen menneisyys vahvimmin sijoittuu.

...kun hän oli niin mielissään, kun se asunto oli niin lähellä X-ulkoilupuistoa. (T)

Asunto ei ole vain rakennus, vaan ympäristö vaikuttaa merkittävästi siihen, kotiutuuko asukas asuntoonsa ja löytääkö hän paikkansa asuinympäristössä. Asunto ensin -periaatteeseen sisältyvän valinnanvapauden lähtökohdan mukaan asunnottoman tulee saada vaikuttaa asunnon sijaintiin, mikäli se on mahdollista. Useimmille vapautuville vangeille tärkeintä on oma paikka, ei se, missä asunto sijaitsee.

Hyvin harva kokee sen (asunnon) oikeudeksi, että mulla pitää olla, vaan että mä haluaisin. Suurin osa on, että se on toive, se on halu. Se ei ole vaatimus. Se on ihan sama missä se on kunhan se vaan on mun oma. (T)

Lopuksi: rikollisuudesta irti, kotiin

Vapautuvat vangit toivovat pakotetun yhteisöllisyyden ja laitosenelämän jälkeen useimmiten omaa asuntoa. Vaiheittainen vapauttaminen merkitsee asteittain lisääntyviä valinnan mahdollisuuksia ja sen myötä osallisuuden ja vastuun kasvua omassa elämässä. Desistanssiprosessin edetessä vanki oppii tekemään oikeita valintoja niin sosiaalisten suhteiden kuin toimijuuden osalta. Parhaassa tapauksessa oikeita valintoja tehnyt polulla kulkija muuttuu köyhästä, päihderiippuvaisesta, työttömästä lainrikkajasta omassa kodissaan asuvaksi työssäkäyväksi tai opiskelevaksi kansalaiseksi.

Läheskään kaikki vapautuvat vangit eivät pääse kulkemaan suunnitelmallisesti etenevää asumispolkua. Vankilaan päätyneiden kuntoutusta ja vapautteen valmennusta on tämän hetkessä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä mahdotonta saada perustelluksi muutoin kuin kiinnittämällä se desistanssin tukemiseen ja sen myötä kustannusten vähenemiseen. Polkujen rakentamista rajaavat rikosseuraamusalalle kohdentuvat mittavat säästötoimet, joiden seurauksena alan toimijat joutuvat

osoittamaan toimintojensa kustannustehokkuutta. Tämä luo paineita asiakasvalinnoille: polulle tulee sijoittaa sellaisia kulkijoita, jotka nostavat onnistumisprosentit riittävän korkeiksi (esim. Juhila 2008, 58–60). Mitä enemmän toimintaresursseja karsitaan, sitä korkeammaksi nousee riittävän rima. Voimakkaasti päihderiippuvaiselle ihmiselle suunnitelmallinen eteneminen on äärimmäisen vaativaa, vaikka hänen ensisijainen valintansa olisi pyrkiä kohti unelmaa työssä käyvästä perheenisästä tai -äidistä. Erilaiset rikolliskulttuurin liittyvät sidokset, kuten huumevelat, uhkailut ja kiristykset voivat tehdä desistanssin mahdottomaksi, vaikka vankilasta vapautuva sitä kuinka toivoisi.

Asunto ensin -periaatteen on katsottu olevan vastakohta asumisen porrasmallille tai hoito ensin -mallille (*treatment first*). Vapautuville vangeille on perinteisesti ollut tarjolla porrasmallin mukaisesti eteneviä tai ainakin sen piirteitä sisältäviä asumispalveluita. Asunnottomina ja vaikeasti päihdeongelmaisina vapautuville portaiden kiipeäminen on usein ollut ylivoimaista. Vaikka porrasmallia on voimakkaasti kritisoitu 'asunto palkintona' -näkökulmasta, se on tarjonnut monelle vankilasta vapautuvalle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen kuntoutukseen, jossa asumispalvelut ovat olleet osa suunnitelmallista prosessia. Onnistuessaan porrasmalli on johtanut sosiaaliseen integraatioon, jossa yhteisöllisellä tuella on ollut suuri merkitys. Vaikka yhteisöllinen asuminen itsenäistä asumista edeltävänä vaiheena ei olisi ollut ensisijainen valinta, on se jälkikäteen arvioituna saattanut näyttäytyä perusteltuna välivaiheena laitosen jälkeen (Granfelt 2003, 62–63 ja 2008, 75). Sekä asumisen turvaamisen että desistanssin näkökulmasta on perusteltua säilyttää myös yhteisöllistä tukea tarjoavat, päihteettömyyttä edellyttävät asumisen vaihtoehdot.

Vapauteen valmennus -palvelu näyttäytyi niin vankien kuin työntekijöiden haastatteluissa mahdollisuutena edesauttaa desistanssia ja sosiaalista integraatiota. Konkreettisesti tämä tarkoitti sosiaalisten suhteiden korjaamista ja uusien löytämistä. Vapauteen valmennus -palvelu tarjosi turvallisen tilan miettiä vankeuden jälkeistä elämää: kuinka voisi lähteä korjaamaan rikkoutuneita lähisuhteita lapsiin, vanhempiin tai entiseen puolisoon. Jotkut löysivät itsehoitoryhmistä uuden yhteisön ja omia tavoitteita tukevia ihmissuhteita. Sosiaalinen integraatio pääsi alulle toimeentuloon, ammatilliseen opiskeluun, työllistymispolkuun ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisena jo vankeusaikana. Suurimpana huolenaiheena oli asunnon järjestäminen, paitsi perheensä luo palaavien kohdalla. Vapauteen valmennus -palvelun kautta vapautuneista ei ollut tutkimusajankohtana tehty varsinaisesti seuranta, mutta työntekijät kantoivat huolta siitä, että usein hyvin alkanut kuntoutuminen ei kestänyt vapautumisen jälkeen. Päihteet sekoittivat yritykset tehdä asumista ja desistanssia tukevia valintoja. Parhaiten olivat menestyneet järjestön

tukiasuntoihin sijoittuneet. Tämä osaltaan tukee näkemystä riittävän pitkäkestoisen, joustavasti saatavilla olevan, intensiivisen ja luottamukseen perustuvan tuen suuresta merkityksestä ja desistanssiprosessin luonteen ymmärtämisen tärkeydestä.

Kenelläkään tutkimukseen osallistuneista ei ollut mahdollisuutta siirtyä suoraan kaupungin vuokralaiseksi, mutta muutamat olivat onnistuneet hankkimaan vuokra-asunnon yksityissektorilta. Yhteisöllinen asuminen, päihteetön tai päihteidenkäytön salliva, ei ollut yhdenkään toiveena. Sen sijaan järjestön hajasijoitetut tukiasunnot olivat toivottu vaihtoehto, joka ei kuitenkaan ollut kaikille mahdollinen valinta asuntojen rajallisen määrän vuoksi. Tuetun asumisen hankkeeseen asukkaiksi päässeet olivat onnekkaita: heidän asumispolkunsa kulkee hajasijoitetun tukiasunnon kautta kaupungin vuokralaiseksi, vaikka tuetun asumisen aikana tulisi tehdä vähemmän toivottuja valintoja. Monen vapautuvan ainoa vaihtoehto on kavereiden ja sukulaisten nurkissa asustelu tai asumispäivystys. Elämänhistoria rajaa valintoja, joissa korkeimmalla korokkeella ovat kaupungin vuokra-asunnot ja keskitasolla järjestöjen ja kuntien tukiasunnot. Lähinnä pääkaupunkiseudulla sijaitsevat Asunto ensin -periaatteella toimivat asumisyksiköt ottavat, jos tilaa on, asukkaikseen heitä, joita kukaan muu ei valitse. Yhteisöllinen asuminen ei kuitenkaan sovi läheskään kaikille vaikeitten psykososiaalisten ongelmien kuormittamille. Erityisesti nuorille aikuisille tulisi olla tarjolla haja-asuttamisen periaatteella toimivia vaihtoehtoja.

Tuetun asumisen hankkeeseen asukkaiksi valitut ovat valinneet tai joutuneet valitsemaan asumismuodon, joka merkitsee ammattilaisten vierailuja omassa kodissa ja kodin osittaista institutionaalistumista. Asukkaiden suhtautuminen asumissosiaaliseen työhön vaihteli kielteisestä erittäin myönteiseen. Ääripäiden välille mahtui varauksellisen myönteinen ja ristiriitainen asennoituminen. Jyrkän kielteisesti ammattilaisten tarjoamaan tukeen suhtautuva vapautuva vanki ei voi tulla valituksi tuettuun asumiseen: asukas ei voi valita ovensa lukitsemista asumisohjaajalta. Sen sijaan asukas voi valita, missä määrin hän haluaa avata henkilökohtaisen elämänsä ovea asumisohjaajalle. Asumissosiaalinen työ voi olla sosiaaliseen tilanteeseen ja käytännön asioiden selvittämiseen keskittyvää palvelua, jossa pidetään etäisyyttä asukkaan yksityisyyteen. Osa asukkaista valitsee intensiivisen yhteistyön, joka merkitsee keskustelua sensitiivisistä henkilökohtaisista asioista, kuten lähisuhteista ja tunteista. Työntekijän työskentelytapa osaltaan vaikuttaa suhteen muotoutumiseen. Jos työntekijä valitsee käytännön asioiden hoitoon pitäytyvän ja asumisen sujuvuutta kontrolloivan orientaation, asukas ei voi valita psykososiaalista työskentelyä.

Tutkimuksen kohteena oleva tuetun asumisen hanke on tarjonnut asuntoja myös suoraan suljetusta laitoksesta vapautuville, vaikka ensisijainen väylä on asteittainen vapauttaminen. Vapautuvat vangit ovat kerrankin ensimmäisellä sijalla valintoja tehtäessä: asunnon saaminen edellyttää rikostaustaa. Järjestöllä on vuosikymmenien kokemus työskentelystä rikostaustaisten henkilöiden kanssa ja sen työntekijöiksi valikoituu sosiaalialan ammattilaisia, jotka ”tykkäävät näistä ihmisistä” ja valitsevat heidät asiakkaikseen. Tämä antaa edellytykset desistanssiprosessin ymmärtämiselle ja sen näkemiselle, että pähteettömyys ja rikoksettomuus eivät ole vain yksilön valinta. Vankilan portilta asteittain omaan asuntoon johtava polku ei takaa rikosten ja asunnottomuuden pysyvää poistumista elämäkulusta. Joka tapauksessa ’kotipolku’ antaa kokemuksen elämästä, jossa saa itse sulkea oman oven, konkreettisesti ja symbolisesti.

Niinku tässä munkin tilanteessa niin joku tulee ehdottaan että saat tosta sen ja sen verran huumeita myyntiin että sä saat siitä heti tehtyä ittelles monta tuhatta, saatat tehdä parissa viikossa. Niin kyllä se vaan houkuttelee sillai, mutta nyt ei oo tullu sellasia soittoja ku mä oon sanonu aikoja sitten että mä en nyt enää lähde siihen hommaan, että kiitos vaan.

Asunnottomuus ja asumissosiaalinen työ saavat eri ihmisten tulkitsemina hyvin erilaisia merkityksiä. Jollekin on unelmien täyttymys saada asunto mistä tahansa ja millainen tahansa, kunhan se on oma. Toinen valitsee mieluummin kaverin sohvan kuin muuttaa omaan vuokra-asuntoon epämieluisalle alueelle. Fenomenologisesti suuntautuneen asunnottomuustutkimuksen avulla löydetään niitä merkityksiä, joita ihmiset antavat asumiselle ja asunnottomuudelle ja niiden väliselle prosessille. Tämä edesauttaa myös ymmärrystä ihmisten (enemmän ja vähemmän) tietoisista asumisvalinnoista. Polkunäkökulma soveltuu asunnottomuuskokemusten holistiseen analyysiin ja on välttämätöntä pyrkiä löytämään käsitteitä, joiden avulla on mahdollista analysoida elämäntilanteita, niiden eri osa-alueita ja osien keskinäisiä suhteita. (Clapham 2005, 244–253.) Asumissosiaalinen työ ja desistanssi ovat tällaisia käsitteitä.

Kirjallisuus:

Benjaminsen, Lars (2013) Copenhagen Housing First. Final Report for the Housing First Europe Project. Viitattu 27.9.2014. /www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope/Copenhagen Housing First.

Clapham, David (2005) The Meaning of Housing: A Pathways Approach. Bristol: Policy Press.

Brayford, Joe & Cowe, Francis & Deering, John (2010) What Else Works? Back to the future? Teoksessa Joe Brayford & Francis Cowe & John Deering (eds.) What Else Works? Creative work with offenders. Cullumpton, Devon: Willan Publishing, 254–266.

Busch-Geertsema, Volker (2013) Housing First Europe. Final Report. Viitattu 8.9.2014. FinalReportHousingFirstEurope.pdf.<http://www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope>.

Farrall, Stephen (2002) Rethinking What Works with Offenders. Probation, Social Context and Desistance from Crime. Cullumpton, Devon: Willan Publishing.

Granfelt, Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Ympäristöministeriön julkaisu 613. Helsinki: Ympäristöministeriö, 12.

Granfelt, Riitta (2005): Vapautuvien vankien tuettu asuminen. Teoksessa Hynynen, Raija (toim.) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriön julkaisu 745. Helsinki: Ympäristöministeriö, 119–157.

Granfelt, Riitta (2008) Osalliseksi omaan elämään – Keravan vankilan Work Out Projekti nuoren vangin tukena. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, julkaisuja 4.

Granfelt, Riitta (2014) Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Henrik Linderborg & Mari Suonio & Tytti Lassila (toim.) Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 255–274.

Granfelt, Riitta (2013) Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 39, 209–228.

Haaraoja, Minna & Putkonen, Jussi (2014) Yhdyskuntaseuraamustoimiston sosiaalityön yhteiskunnallisia ulottuvuuksi. Teoksessa Henrik Linderborg & Mari Suonio & Tytti Lassila (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 176–192.

Healy, Deindre (2010) The Dynamics of Desistance: Crating Pathways Through Change. Cullumpton, Devon: Willan Publishing.

Holopainen, Hilikka (2003) Pedofilia – patologista dissosiaatiota ja traumaa. Teoksessa Soili Haaramo & Kirsti Palonen (toim.) Trauman monet kasvot. Psykykinen trauma sisäisenä kokemuksena. Helsinki: Therapiea-säätiö, 204–235.

Howerton, Amanda & Burnett, Ros & Byng, Richard & Campbell John (2009) The Consolations of Going Back to Prison: What "Revolving Door" Prisoners Think of Their Prospects Journal of Offender Rehabilitation, 48:5, 439-461.

Hypén, Kimmo (2004) Vankilasta vuosina 1993–2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, julkaisuja 1.

Johnsen, Sarah & Fitzpatrick, Suzanne (2013) Glasgow Housing First. Final Report for the Housing First Europe Project. Viitattu 28.7.2013. [www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope/Glasgow_Housing First](http://www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope/Glasgow_Housing_First).

Johnson, Guy & Parkinson, Sharon & Parsell, Cameron (2012) Policy shift or program drift? Implementing Housing First in Australia. AHURI Final Report No 184. Australian Housing and Urban Research Institute.

- Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 48–81.
- Järvinen, Minna-Kaisa (2007) *Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa*. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, julkaisuja 1.
- Järvinen, Minna-Kaisa (2015) *Asiakas-työntekijäsuhte rikosseuraamusalalla. Dialoginen arviointi tiedontuotannon tapana*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 2013.
- Kaakinen, Juha (2013) *Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011, loppuraportti*. Viitattu 25.5.2013. www.asuntoensin.fi
- Kazemian, Lila (2007) *Desistance From Crime. Theoretical, Empirical, Methodological and Policy Considerations*. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. (Vol.23) Number 1, 5–27.
- Kivivuori, Janne & Linderborg, Henrik (2009) *Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta*. Helsinki: Oikeuspoliittisen laitoksen tutkimuksia 248, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2.
- Knutagård, Marcus (2009) *Skälens fångar. Hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*. Malmö: Égalité.
- Kyngäs, Margit (2000) *Vankeus miehen elämäkulussa. Tutkimus nuorena rikoksentehtijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 36.
- Lehtonen, Leena & Seppälä, Ullamaija (2013) *Kodittomuutta ja rakenteellista välinpitämättömyyttä – lapsiperheiden epävarma asuminen Suomessa*. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) *Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, A tutkimuksia 39, 73–106.
- LeBell, Thomas P. & Burnett, Ros & Maruna, Shadd & Bushway, Shawn (2008) *The Chicken and Egg of Subjective and Social Factors in Desistance from Crime*. *European Journal of Criminology* 2008 5: 131
- McNeill, Fergus & Whyte, Bill (2007) *Reducing Reoffending. Social work and community justice in Scotland*. Cullumpton, Devon: Willan Publishing.
- Mäntysaari, Mikko & Pösö, Tarja (2013) *Sosiaalityön aika ja asiakastutkimus*. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*, 19–30.
- Oma koti -hankkeen loppuraportti (2012) *Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman 2008–2011 osahanke*. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3.
- Pleace, Nicholas 2011: *The Ambiguities. Limits and Risks of Housing First from a European Perspective*. *European Journal of Homelessness*. Vol.5, No 2, 113–122.
- Pleace, Nicholas & Bretherton, Joanne (2013) *Camden Housing First. A Housing First Experiment in London*. York: University of York, Centre for Housing Policy.

Pleace, Nicholas & Culhane, Dennis & Granfelt, Riitta & Knutagård, Marcus (2015) The Finnish Homelessness Strategy. An International Review. Helsinki: Ministry of the Environment, 3 en.

Porporino, Frank J. (2010) Bringing sense and sensitivity to corrections: from programmes to 'fix' offenders to services to support desistance. Teoksessa Jo Brayford & Francis Cowe & John Deering (eds.) What Else Works? Creative work with offenders. Cullumpton, Devon: Willan Publishing, 61–81.

Purvis, Mayumi & Willis, Gwenda (2011) The Good Lives Model in Practice: Offence Pathways and Case Management. European Journal of Probation (3) 2, 4–28.

Rajavaara, Marketta (2014) Yksilöllisestä henkilökohtaiseksi? Henkilökohtaistaminen hyvinvointipolitiikan uudistusideana. Teoksessa Riitta Haverinen & Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 141–160.

Rasinkangas, Jarkko (2013) Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla – tutkimus asuinalueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, tutkimuksia A 43.

Ruckenstein, Minna & Teppo, Annika (2005) Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1.

Tourunen, Jouni & Perälä, Jussi (2004) Kohti kognitiivista yhteisöhoitoa? Helsingin vankilan arviointi- ja kehittämistutkimus. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2.

Tsemberis, Sam (2010) Housing First. The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction. Minnesota: Hazelden.

Ward, Tony & Fortune, Clare-Ann (2013) The Good Lives Model: Aligning Risk Reduction with Promoting Offenders' Personal Goals. European Journal of Probation. 5 (2), 29-46.

Weaver, Beth & McNeill, Fergus (2010) Travelling hopefully: desistance theory and probation practice. Teoksessa Jo Brayford & Francis Cowe & John Deering (eds.) What Else Works? Creative work with offenders. Cullumpton, Devon: Willan Publishing, 36–60.

Äärelä, Tanja (2012) "Aika paljon vaikuttaa minkälainen ilime opettajalla on naamalla". Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensi , 105.